

มัสยิดในกรุงเทพฯภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมสยาม
(ช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัชกาลที่ 3)

ผศ.ดร. อาดิศร์ อิศรีส รัชภมณี

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดในกรุงเทพฯซึ่งมีผลต่อการเกิดมัสยิดรูปแบบต่าง ๆ ผ่านการสร้างมัสยิดในกรุงเทพฯในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมถึงมโนทัศน์ของมุสลิมที่มีต่อมัสยิดในกรุงเทพฯ โดยศึกษาปัจจัยสำคัญอันได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและสังคมของชาวกรุงเทพฯ วัฒนธรรมอิสลาม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและอิทธิพลจากต่างชาติที่มีต่อสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของมุสลิมเชื้อชาติต่างๆที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯผ่านทางลักษณะทางสถาปัตยกรรมของมัสยิด โดยรวบรวมข้อมูลจากมัสยิด 175 แห่งในกรุงเทพฯ แล้วนำข้อมูลเฉพาะมัสยิดที่สร้างในช่วงเวลานี้มาศึกษาในเชิงลึก

นับตั้งแต่สมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจนถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์ บางกอกหรือกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางความเจริญที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายใต้วัฒนธรรมกระแสหลักที่เข้มแข็งของสยาม สังคมบางกอกหรือกรุงเทพฯเป็นสังคมพหุลักษณะที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาทิ จีน ลาว มอญ และ แขก ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่หลากหลาย เมื่อกลุ่มชนดังกล่าวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯซึ่งมีวัฒนธรรมกระแสหลักที่เข้มแข็งจึงพัฒนารูปแบบในการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทโดยที่ยังคงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนไว้

ทางราชการได้เปิดโอกาสให้มุสลิมกลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนในการพัฒนาประเทศ มุสลิมในกรุงเทพฯ หรือที่ชาวสยามเรียกว่าแขกนั้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระยาจุฬาราชมนตรี โดยผ่านทางอิหม่ามหรือผู้นำของแต่ละชุมชนซึ่งมีมัสยิดเป็นศาสนสถานและเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสัมพันธ์และเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับชุมชนต่างๆ

ชาวกรุงเทพฯ ยังรู้จักมัสยิดในนามของ กุฎี สุเหร่า อิหม่ามบารา และบาแล ชุนนางเปอร์เซียสร้างกุฎีขึ้นโดยอิงกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นในอิหร่าน ส่วนชุนนางมุสลิมท้องถิ่นสร้างมัสยิดโดยเทียบเคียงกับมาตรฐานของสถาปัตยกรรมระดับสูงของสยามเช่น วัดและวัง ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปสร้างมัสยิดของแต่ละชุมชนตามอัตภาพในลักษณะเดียวกันกับเรือนอยู่อาศัยของตน ซึ่งเป็น “กระบวนการ พัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมผ่านกระบวนการปรับตัวของสังคมมุสลิมเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ในสังคมกรุงเทพฯ” มัสยิดในสังคมกรุงเทพฯจึงแสดงถึงพัฒนาการทางสังคม สถานภาพ และ บทบาทของมุสลิมกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย ลักษณะเฉพาะของ

สังคมมุสลิมในประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้ จึงส่งผลต่อการสร้างมัสยิดทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอย รูปแบบ และการสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ โดยสามารถสรุปแนวคิดและรูปแบบของ สถาปัตยกรรมมัสยิดในช่วงเวลานี้ได้ดังนี้

1. แนวคิดในการอยู่ตามสภาพท้องถิ่น – มัสยิดรูปแบบท้องถิ่น
2. แนวคิดในการอิงกับอำนาจท้องถิ่น – มัสยิดรูปแบบไทยประเพณี
3. แนวคิดในการสร้างอัตลักษณ์โดยเชื่อมโยงกับเชื้อชาติ – มัสยิดรูปแบบประเพณีจากต่างชาติ